

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wspieranie krótkich i alternatywnych łańcuchów dostaw żywności w UE: rola rolnictwa ekologicznego”

(opinia z inicjatywy własnej)

(2019/C 353/11)

Sprawozdawczyni: **Geneviève SAVIGNY**

Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	24.1.2019
Podstawa prawna	Art. 32 regulaminu wewnętrznego Opinia z inicjatywy własnej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Środowiska Naturalnego
Data przyjęcia przez sekcję	28.6.2019
Data przyjęcia na sesji plenarnej	17.7.2019
Sesja plenarna nr	545
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	135/7/21

1. Wnioski i zalecenia

1.1. W niniejszej opinii EKES zwraca uwagę na fakt, że krótkie łańcuchy dostaw i rolnictwo ekologiczne to nowe horyzonty dla europejskiego rolnictwa. Od ponad 50 lat, mimo że te innowacyjne praktyki były sprzeczne z globalizacją systemów żywnościowych, organizowały się one i obecnie są przedmiotem wielu krajowych i europejskich programów badawczych, ich rozwój jest wspierany przez fundusze publiczne i prywatne i w coraz większym stopniu przyciągają one nowych rolników. Tym samym potwierdza się znaczenie rolnictwa ekologicznego i krótkich łańcuchów dostaw oraz ich adekwatność w reagowaniu na wyzwania związane z żywnością. Mogą one stanowić zasadniczy filar polityki na rzecz zrównoważonych systemów żywnościowych i realizacji celów zrównoważonego rozwoju w ciągu najbliższych 10 lat (do 2030 r.).

1.2. W całej Europie rozwijają się innowacyjne systemy łączące konsumentów i producentów, takie jak rolnictwo wspierane przez społeczność lokalną (CSA – *community supported agriculture*) i inne formy sprzedaży „koszyków” produktów. Wielu z tych producentów stosuje rolnictwo ekologiczne lub inne niepodlegające oznakowaniu metody przyjazne dla środowiska. Władze lokalne i regionalne są często zaangażowane w tworzenie lokalnych systemów zarządzania żywnością łączących różne podmioty i sprzyjających m.in. wykorzystaniu produktów lokalnych w sektorze żywienia zbiorowego. Krótkie łańcuchy sprzedaży stanowią realną szansę dla małych struktur, aby zwiększyć wartość dodaną i rentowność gospodarstw. Taka działalność w skali lokalnej zapewnia zatrudnienie i lokalną dynamikę poprzez silne zaangażowanie ze strony rolników. Dla konsumentów jest to źródło świeżych produktów o wysokiej jakości, oparte na historii i stosunkach międzyludzkich oraz stymulujące zainteresowanie i samoedukację w zakresie żywienia i wartości produktów.

1.3. Ta metoda produkcji i dystrybucji nie jest odpowiednia dla wszystkich gospodarstw, ze względu na rodzaj produkcji, położenie geograficzne lub brak ludności miejskiej, która mogłaby wykorzystać na przykład całe wino lub oliwę z oliwek wyprodukowane w danym regionie o bardzo rolniczym charakterze. Nie zastępuje ona również zapotrzebowania na te produkty żywnościowe, które nie są produkowane lokalnie. W dłuższych łańcuchach europejskie systemy oznaczeń (chronione oznaczenie geograficzne, chroniona nazwa pochodzenia, gwarantowana tradycyjna specjalność) są metodami identyfikacji i podkreślenia wartości, co ułatwia konsumentom wybór.

1.4. W tym kontekście EKES postrzega rozwój rolnictwa ekologicznego jako przejście na nowy paradygmat żywnościowy i rolniczy. Rolnictwo ekologiczne – równocześnie nauka, technologia i ruch społeczny – uwzględnia system żywnościowy jako całość i ma na celu przybliżenie producenta do jego środowiska, z zachowaniem lub nawet przywróceniem złożoności i bogactwa systemu rolno-eko-społecznego. Jest ono propagowane przez FAO i stanowi przedmiot licznych badań i konferencji. W Europie rozwija się bardzo szybko, w tym na poziomie instytucjonalnym, w ramach krajowych programów rozwoju rolnictwa.

1.5. EKES uważa, że rolnictwo ekologiczne to cel, do którego powinno dążyć rolnictwo europejskie, z natury rzeczy zależne w swym rozwoju od zachowania zasobów naturalnych. Należy wspierać i doceniać zobowiązania w zakresie obniżenia nakładów, rewitalizacji gleby, wprowadzenia różnych upraw i ochrony różnorodności biologicznej, które czerpią przykład z udanych rozwiązań, takich jak rolnictwo ekologiczne (z wyłączeniem niektórych nadużyć „przemysłowej” produkcji ekologicznej), permakultura i inne tradycyjne systemy rolnicze.

1.6. EKES pragnie, by projekt dotyczący rolnictwa ekologicznego był realizowany na poziomie UE i wsparty ustrukturyzowanym planem działania z wykorzystaniem różnych narzędzi na szczeblu lokalnym, regionalnym i europejskim. Kompleksowa polityka żywnościowa promowana przez EKES może tu dostarczyć odpowiednich ram. Najważniejsze działania w tym zakresie to:

- udostępnić środki finansowe na niezbędny sprzęt, wykorzystywany indywidualnie lub zbiorowo (2. filar WPR).
- stosować przepisy dotyczące żywności w sposób dostosowany do drobnych producentów, z elastycznością przy produkcji na małą skalę; dotyczy to także wymogów w zakresie etykietowania itp..
- ustanowić lub wzmocnić odpowiednie usługi edukacyjne i doradcze w zakresie przetwórstwa, sprzedaży bezpośredniej i rolnictwa ekologicznego.
- wspierać sieci wymiany między rolnikami.
- ukierunkować badania na rolnictwo ekologiczne oraz na potrzeby producentów w krótkich łańcuchach dostaw,
- aby ułatwić zaopatrzenie punktów zbiorowego żywienia za pośrednictwem krótkich i lokalnych łańcuchów dostaw, należy wprowadzić na poziomie regionalnym i lokalnym odpowiednio dostosowane reguły konkurencji.

2. Wprowadzenie

2.1. W dwóch opiniach EKES-u ⁽¹⁾ podkreślono potrzebę opracowania kompleksowej polityki żywnościowej UE opartej na kilku filarach, w tym na rozwoju krótszych łańcuchów dostaw żywności.

2.2. Na szczeblu lokalnym i regionalnym opracowywane są coraz liczniejsze inicjatywy mające na celu wspieranie alternatywnych systemów żywnościowych i krótkich łańcuchów dostaw żywności. Kompleksowa polityka żywnościowa powinna opierać się na wspólnym zarządzaniu na wszystkich szczeblach – lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim – a jednocześnie inicjować i rozwijać takie wspólne zarządzanie. Takie podejście stworzyłoby ramy sprzyjające rozwojowi inicjatyw na wszystkich poziomach; jest ono niezbędne do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju w Europie.

2.3. W tym kontekście rolnictwo ekologiczne wydaje się nowym paradygmatem rolniczym i żywnościowym, towarzyszącym rozwojowi nowych praktyk w zakresie dostaw i produkcji żywności.

2.4. Celem niniejszej opinii jest monitorowanie ściślejszych kontaktów między producentami a konsumentami w ramach krótszych łańcuchów dostaw oraz monitorowanie rozwoju rolnictwa ekologicznego w celu określenia warunków i narzędzi, które pomogą ukierunkować system żywnościowy na pełne osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju.

3. Rozwój krótkich łańcuchów

3.1. W ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich (rozporządzenie (UE) nr 1305/2013) Unia Europejska definiuje krótki łańcuch dostaw jako „łańcuch dostaw obejmujący ograniczoną liczbę podmiotów gospodarczych zaangażowanych we współpracę, którego celem jest wspieranie lokalnego rozwoju gospodarczego oraz ścisłych związków geograficznych i społecznych między producentami, podmiotami zajmującymi się przetwórstwem i konsumentami” ⁽²⁾.

⁽¹⁾ Opinia EKES-u w sprawie bardziej zrównoważonych systemów żywnościowych (Dz.U. C 303 z 19.8.2016, s. 64) oraz opinia EKES-u „Wkład społeczeństwa obywatelskiego w rozwój kompleksowej polityki żywnościowej w UE”(Dz.U. C 129 z 11.4.2018, s. 18).

⁽²⁾ Rozporządzenie (UE) nr 1305/2013.

3.2. Od końca lat 90. XX w. w dystrybucji żywności zaszły poważne zmiany. Lepsza edukacja w zakresie żywienia i kolejne kryzysy sanitarne związane ze złymi praktykami rolniczymi i rolno-przemysłowymi sprawiły, że coraz większa liczba konsumentów stosuje nowe kryteria jakości obejmujące odniesienia do zdrowia i zrównoważonego rozwoju⁽³⁾. Deregulacja rynków rolnych, wysoka niestabilność cen, które często są niższe niż koszty produkcji, oraz niskie dochody gospodarstw rolnych, w obliczu rosnącego zainteresowania konsumentów zdrową i wysokiej jakości żywnością, skłaniają niektórych rolników do zmiany metod produkcji i wprowadzania do obrotu. W całym łańcuchu dostaw, od produkcji do konsumpcji, dochodzi do dywersyfikacji. Pojawiają się nowe rodzaje produkcji, zaś producenci są zmuszeni do poszukiwania nowych rynków lub proponowania nowych sposobów sprzedaży w ramach krótkich łańcuchów, aby uzyskać zwrot z inwestycji w zasoby ludzkie i inwestycji finansowych. Pod wpływem skrócenia dystansu między producentami a konsumentami praktyki rolnicze nabierają coraz bardziej zrównoważonego charakteru. W 2015 r. Biuro Analiz Parlamentu Europejskiego (EPRS) stwierdziło, że 15 % rolników sprzedaje połowę swojej produkcji za pośrednictwem krótkich łańcuchów, a badanie Eurobarometr z 2016 r. wykazało, że cztery piąte obywateli Europy uważa za istotne „wzmocnienie roli rolnika w łańcuchu rolno-spożywczym”. Krótkie łańcuchy dostaw zyskują znaczenie w Europie, jednak w sposób niejednorodny w poszczególnych krajach.

3.3. Istnieje zatem bardzo wiele form sprzedaży bezpośredniej. Powstają nowe inicjatywy oprócz tradycyjnych form sprzedaży w gospodarstwie lub poza nim. Jednym z najbardziej dynamicznie rozwijających się w ostatnim dwudziestoleciu innowacyjnych sektorów są lokalne i solidarne partnerstwa łączące konsumentów z producentami przez dostawy „koszyków”, głównie z produktami ekologicznymi, na podstawie umów. Zbliżaniem stron i rozwojem łańcuchów zajmuje się międzynarodowa organizacja Urgenci. W wielu krajach obserwuje się również zbiorowe ruchy dynamizujące ten sektor przez organizację targów lub lokalnych wydarzeń, takich jak sieć „Campagna amica” we Włoszech. Znaczny jest tu wkład sektora spółdzielczego. Sektor ten przyciąga młodych ludzi oraz często entuzjastycznie nastawione osoby rozpoczynające działalność.

3.4. W wyżej wspomnianej opinii⁽⁴⁾ podkreślono „bardzo pozytywne” oddziaływanie krótkich łańcuchów dostaw żywności, w szczególności na świeżość oraz jakość organoleptyczną i wartości odżywcze produktów. Po okresie rozwoju globalnego systemu żywnościowego przez ostatnie ponad 30 lat wydaje się, że obecnie panuje zgoda co do tego, że bliższe związki między producentami a konsumentami oraz lokalne systemy przynoszą wiele korzystnych efektów. Krótkie łańcuchy dostaw zwiększają wartość dodaną i rentowność małych gospodarstw, umożliwiają sprzedaż znajomych produktów, które mają swoją historię, konsumentom, skłonnyim zatem płacić więcej, a także wprowadzają ożywienie i tworzą więzi społeczne na obszarach wiejskich. Dzięki poprawie jakości produktów spożywczych i łańcuchów wprowadzania do obrotu konsumenci czują się odpowiedzialni za wartość żywności i marnotrawstwo, co przyczynia się do ograniczenia wpływu żywności na zmianę klimatu.

3.4.1. Ta metoda handlowa przynosi pozytywne efekty zewnętrzne dla całej społeczności (tworzenie miejsc pracy niepodlegających delokalizacji, utrzymanie wartości dodanej na danym terytorium, atrakcyjność turystyczna lub mieszkalna). Wymienione efekty zewnętrzne o szerszym zakresie należy brać pod uwagę w kontekście wspierania rozwoju krótkich łańcuchów dostaw i dynamiki lokalnej.

3.4.2. Inicjatywy dotyczące krótkich łańcuchów rozwijają się dzięki tworzącym się strukturalnym innowacjom społecznym, organizacyjnym i terytorialnym i w oparciu o nie. W wielu pracach podkreśla się znaczenie wymiaru terytorialnego i tożsamości zbiorowej jako kluczowych czynników ich zrównoważonego i trwałego charakteru. Wyzwanie stanowi więc zapewnienie środków do stworzenia terytorialnych systemów żywnościowych opartych na lokalnym zarządzaniu z udziałem przedstawicieli samych zainteresowanych podmiotów⁽⁵⁾.

3.5. Nowym polem do poszukiwań i innowacji w dziedzinie krótkich łańcuchów okazał się internet. Podobnie jak w innych dziedzinach również w tym sektorze jego wykorzystywanie rozpowszechniło się w ostatnim dziesięcioleciu. Przez udostępnianie większego rynku niż tradycyjny rynek producentów pozwala on także na poprawę i usprawnienie wymiany handlowej. W ciągu ostatnich 5 lat powstało wiele internetowych platform zamawiania żywności. Te „węzły żywnościowe” pozwalają na nawiązywanie bezpośredniej relacji między producentami a konsumentami, w szczególności w odniesieniu do produktów, które występują tylko lokalnie. Węzły te umożliwiają producentom, ale również konsumentom, łączenie się w celu przeprowadzania grupowych zakupów/sprzedaży, co ułatwia logistykę w ramach krótkiego łańcucha dostaw żywności. Inne sposoby wykorzystania cyfryzacji mają zastosowanie do produkcji i przetwarzania produktów.

4. Rolnictwo ekologiczne jako nowe podejście do rolnictwa

4.1. Podczas drugiego międzynarodowego sympozjum na temat rolnictwa ekologicznego, które odbyło się w Rzymie w 2018 r., Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) zaproponowała następującą definicję: „rolnictwo ekologiczne polega na stosowaniu koncepcji i zasad ekologii w taki sposób, by zoptymalizować interakcje między roślinami, zwierzętami, ludźmi i środowiskiem, nie zapominając o aspektach społecznych, które należy mieć na uwadze, by zapewnić zrównoważony i sprawiedliwy charakter systemu żywnościowego. Przez tworzenie synergii rolnictwo ekologiczne może nie tylko przyczynić się do produkcji żywności, bezpieczeństwa żywnościowego i żywienia, ale również może umożliwić odtworzenie funkcji ekosystemu i różnorodności biologicznej, które mają zasadnicze znaczenie dla zrównoważonego rolnictwa”⁽⁶⁾.

⁽³⁾ Codron, J.-M., Sirieix, L., Reardon, T., „Social and Environmental Attributes of Food Products: Signaling and Consumer Perception, With European Illustrations”, *Agriculture and Human Values*, tom 23, nr 3, 2006, s. 283–297.

⁽⁴⁾ Zob. przypis 1.

⁽⁵⁾ Le Velly, R., „Dynamiques des systèmes alimentaires alternatifs”, *Systèmes agroalimentaires en transition*, Édition Quae, 2017, s. 149–158.

⁽⁶⁾ <http://www.fao.org/about/meetings/second-international-agroecology-symposium/en/>

4.2. Rolnictwo ekologiczne należy rozpatrywać w trzech głównych wymiarach. Pierwszym jest rolnictwo ekologiczne istniejące od lat 20. XX w. jako zespół dyscyplin naukowych (fizyka, chemia, ekologia, zagospodarowanie przestrzeni) zajmujących się rolnictwem poprzez złożone interakcje w ekosystemie rolniczym. Drugi wymiar stanowi rolnictwo ekologiczne jako całość zrównoważonych praktyk rolnych służących optymalizacji i stabilizacji zbiorów. Wreszcie trzeci wymiar rolnictwa ekologicznego to jego istnienie jako ruchu społecznego dążącego do suwerenności żywnościowej i poszukującego nowych wielofunkcyjnych ról dla rolnictwa⁽⁷⁾. Rolnictwo ekologiczne ewoluowało również w kierunku lepszego uwzględniania kwestii związanych z żywnością, o czym świadczą takie dokumenty jak „Redesigning the food system” (Hill, 1985) oraz „Agroécologie, l'écologie des systèmes alimentaires durables”, podstawowa praca Steve'a Gliessmana.

4.3. Rolnictwo ekologiczne opiera się na wspólnym filarze dziesięciu zasad zdefiniowanych i zaproponowanych przez FAO, które „mają na celu wspieranie krajów w przekształcaniu ich systemów żywnościowych i rolnych, rozpowszechnienie zrównoważonego rolnictwa oraz realizację celu »zero głodu« i wielu innych celów zrównoważonego rozwoju:

- **różnorodności, synergii, wydajności, odporności, recyklingu, współtworzenia i dzielenia się wiedzą** (opis wspólnych cech systemów rolnictwa ekologicznego, fundamentalnych praktyk i nowatorskich podejść),
- **wartości ludzkich i społecznych, kultury i tradycji żywnościowej** (cechy kontekstowe),
- **gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki solidarnej, odpowiedzialnego sprawowania rządów** (środowisko bazowe).

Wspomnianych dziesięć elementów rolnictwa ekologicznego jest powiązanych ze sobą i współzależnych⁽⁸⁾.

4.4. Wiele rodzajów rolnictwa nawiązuje do tych dziesięciu zasad: rolnictwo ekologiczne, wykorzystujące te same zasady w znormalizowanych ramach (unijne przepisy dotyczące produkcji ekologicznej i etykietowania produktów ekologicznych⁽⁹⁾), rolnictwo biodynamiczne, rolnictwo zrównoważone, leśnictwo ekologiczne łączące uprawy i produkcję czy permakultura – wszystkie posiadają wspólną podstawę, którą stanowi złożone i systemowe podejście do rolnictwa od produkcji aż po spożycie żywności. Należy podkreślić centralną rolę, jaką w tych rodzajach rolnictwa odgrywa ochrona jakości i życia gleby.

Rolnictwo ekologiczne oznacza zmianę rolniczego paradygmatu, aby przeciwdziałać zmianie klimatu, odbudować żywe ekosystemy i chronić wody, gleby i wszystkie zasoby, od których zależy produkcja rolna. Należy wspierać wszelkie zobowiązania rolników do przeglądu praktyk i podejścia do ekosystemu w celu ograniczenia negatywnych skutków zewnętrznych i zwiększenia pozytywnych efektów zewnętrznych. Ograniczenie korzystania ze środków chemicznych, wprowadzenie większej różnorodności w płodozmianie, rolnictwo konserwujące i zachowanie różnorodności biologicznej to kroki, do których podjęcia należy zachęcać w procesie przechodzenia wszystkich gospodarstw europejskich na rolnictwo ekologiczne.

4.5. Ruch społeczny, który zaczął się rozwijać w latach 70. i 80. XX w. w Ameryce Łacińskiej dzięki działalności takich organizacji jak Via Campesina, zainicjował wykładniczy rozwój tego podejścia do systemu żywnościowego na arenie międzynarodowej w jego trzech wymiarach (naukowym, technicznym i społecznym). Europa również zaangażowała się w ten ruch. We wrześniu 2014 r. FAO zorganizowała w Rzymie pierwsze sympozjum na temat „Rolnictwo ekologiczne dla bezpieczeństwa żywnościowego i żywienia”, po którym odbyło się wiele seminariów regionalnych, w tym w listopadzie 2016 r. seminarium w Budapeszcie dla Europy. FAO nawołuje do rozwijania rolnictwa ekologicznego w celu realizacji celów zrównoważonego rozwoju i porozumienia paryskiego. Kolejne tego typu wydarzenie odbędzie się w Europie pod koniec 2019 r. Do europejskiego programu badań naukowych „Horyzont 2020” włączono szereg tematów związanych z rolnictwem ekologicznym i krótkimi łańcuchami, zaś europejskie partnerstwo innowacyjne na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa, które również zajmuje się tymi tematami z myślą o rozwoju rolnictwa, organizuje najbliższy szczyt innowacji w rolnictwie poświęcony rolnictwu ekologicznemu w czerwcu 2019 r. we Francji.

4.6. Rolnictwo ekologiczne powoli nabiera charakteru instytucjonalnego, w szczególności we Francji⁽¹⁰⁾. Francja wpisała jego zasady do swojego kodeksu rolnictwa oraz wyposażyła się w narzędzia prawne i finansowe, czyniąc w ten sposób z rolnictwa ekologicznego główny element rozwoju swojego rolnictwa⁽¹¹⁾. Środki finansowe i ukierunkowanie wielu francuskich programów szczegółowych były impulsem i wsparciem dla rozwoju projektów spółdzielni rolników i skierowały rozwój i produkcję rolną w stronę zrównoważoności⁽¹²⁾.

(7) <https://pubs.iied.org/14629IIED/?c=foodag>

(8) <http://www.fao.org/3/i9037fr/19037fr.pdf>

(9) Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91.

(10) Prace S. Bellona.

(11) Art. 1 zmieniony ustawą o przyszłości rolnictwa przyjętą w głosowaniu w dniu 13 października 2014 r., *Kodeks rolnictwa i rybołówstwa morskiego*.

(12) Europejskie partnerstwo innowacyjne Agroecology Europe: <http://www.agroecology-europe.org/>

4.6.1. Wśród potwierdzonych rezultatów rolnictwa ekologicznego podkreślanych w pracach naukowych i przywoływanych przez organizacje rozwojowe wymienia się:

- w odniesieniu do rolników: poprawę żyzności gleb, zmniejszenie kosztów produkcji, zwiększenie niezależności decyzyjnej, rozwój odporności systemów rolnych na zagrożenia klimatyczne, przywrócenie znaczenia zawodu,
- w odniesieniu do konsumentów: poprawę jakości zdrowotnej i wartości odżywczych żywności i wód, ochronę różnorodności biologicznej i krajobrazu oraz gwarancje co do stosowanych praktyk rolniczych (hodowli i upraw) ⁽¹³⁾.

4.6.2. Do wzmocnienia tych rezultatów przyczynia się kolektywny wymiar projektów rolnictwa ekologicznego, zaangażowanie rolników w proces przedstawiania propozycji i innowacji w ich kontekście, pragnienie wprowadzania ulepszeń i konieczność zmniejszenia kosztów produkcji. Platformy internetowe ⁽¹⁴⁾ mogą umożliwić konieczne wykorzystanie opracowanych odniesień technicznych i naukowych oraz relacji rolników, którzy przeszli na rolnictwo ekologiczne, nie zapominając o wpływie szkoleń i działań kolektywnych.

4.6.3. Szkolenie przyszłych rolników w publicznych placówkach edukacji rolniczej obejmuje misję „przyczynienia się do rozwoju rolnictwa ekologicznego”. Pojawia się coraz więcej materiałów dydaktycznych na ten temat ⁽¹⁵⁾, a coraz większa liczba uczniów jest zainteresowana wspieraniem transformacji i ekologiczną produkcją rolą w przyszłym życiu zawodowym ⁽¹⁶⁾. We francuskim programie transformacji agroekologicznej przewidziano poprawę żywienia uczniów przez wprowadzenie dań z lokalnych produktów do jadłospisów stołówek liceów rolniczych, co przyczynia się do wzrostu świadomości młodych ludzi w dziedzinie odżywiania.

4.6.4. W celu wsparcia transformacji na szczeblu terytorialnym rząd francuski opracował terytorialne projekty żywnościowe, w ramach których dobrowolnie tworzone kolektywy opracowują działania konieczne do ulepszenia lokalnych systemów żywnościowych. Wydaje się, że pomimo niewystarczających środków programy te cieszą się zainteresowaniem, a ich rezultaty są zachęcające.

4.7. **Krótkie łańcuchy dostaw i rolnictwo ekologiczne: powiązane transformacje**

4.7.1. Rolnictwo ekologiczne charakteryzuje się przede wszystkim zróżnicowaniem uzupełniających się rodzajów produkcji w gospodarstwach. Niezależnie od tego, czy chodzi o produkty pochodzące z hodowli, czy z upraw rolnictwa ekologicznego, należy tworzyć i utrzymywać nowe możliwości rynkowe. Krótkie łańcuchy dostaw żywności wydają się więc odpowiednim rozwiązaniem dla tego problemu związanego z procesem transformacji.

4.7.2. Należy ponadto podkreślić, że powiązanie rolnictwa ekologicznego i krótkich łańcuchów na szczeblu europejskim, krajowym i lokalnym prowadzi obecnie do powstania terytorialnego zarządzania żywnością i nowych zasad zaangażowania podmiotów. Te procedury dotyczące przywrócenia więzi między miastami a ich najbliższym basenem w zakresie produkcji żywności są już stosowane w wielu miejscach: Mediolanie (Włochy), Montpellier (Francja), Gandawie, Brukseli i Liège (Belgia) czy w Toronto (Kanada).

5. **Rozwój krótkich łańcuchów dostaw żywności i rolnictwa ekologicznego na rzecz zrównoważonych systemów żywnościowych**

5.1. **Działanie na rzecz żywności wysokiej jakości**

5.1.1. W 2012 r. w prowadzonym przy udziale uniwersytetu w Coventry europejskim programie badań naukowych na temat krótkich łańcuchów dostaw i lokalnych systemów żywnościowych, w który zaangażowane były ze strony Komisji Europejskiej Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Dyrekcja Generalna ds. Zdrowia, podkreślono, że kwestie jakości, identyfikowalności i przejrzystości powinny być w centrum aktu kupna i sprzedaży. UE powinna więc zapewnić producentom i konsumentom środki, które pozwolą na wprowadzenie i utrwalenie tych trzech kryteriów niezależnie od formy krótkiego łańcucha. Stwierdzono, że większość produktów sprzedawanych w ramach krótkich łańcuchów dostaw pochodzi z rolnictwa ekologicznego lub z niecertyfikowanych metod bez stosowania środków syntetycznych, w zależności od kraju. Wydaje się, że ten element stanowi klucz do zbliżenia rolnictwa ekologicznego i krótkich łańcuchów dostaw. W istocie zasady i ramy rolnictwa ekologicznego mogą stworzyć wystarczająco istotne i stabilne ramy zaufania bez konieczności stosowania systemu oznaczeń, aby konsumenci mogli znaleźć „jakość, identyfikowalność i przejrzystość” konieczne do rozwoju i zrównoważonego charakteru krótkich łańcuchów. Regularne wizyty konsumentów i innych producentów w gospodarstwach wydają się skuteczną metodą „gwarancji uczestnictwa” w celu zwiększenia przejrzystości, opracowania dostosowanych do kontekstu wskaźników i monitorowania praktyk w rolnictwie ekologicznym ⁽¹⁷⁾.

⁽¹³⁾ Claveirol, C., „La transition agroécologique: défis et enjeux”, *Opinie EKES-u*, 2016.

⁽¹⁴⁾ <https://rd-agri.fr/>

⁽¹⁵⁾ <https://pollen.chlorofil.fr/?s=agroecologie>.

⁽¹⁶⁾ http://www.bergerie-nationale.educagri.fr/fileadmin/webmestre-fichiers/formation/articles_presse/Plan_EPA1-bilan-Fevrier_2019.pdf.

⁽¹⁷⁾ <http://www.cocreate.brussels/-CotyFood->.

5.1.2. Jeśli chodzi o płaszczyznę indywidualną, to z najnowszych badań wynika, że krótkie łańcuchy dostaw znacząco przyczyniają się do poprawy stanu zdrowia obywateli. Z jednej strony zwracają oni większą uwagę na to, co jedzą i w jaki sposób odbywa się produkcja. Z drugiej strony systemy te są bardzo ważnymi miejscami nauki społecznej, w tym w zakresie zdrowych nawyków żywieniowych.

5.2. **Dostępność żywności i bezpieczeństwo żywnościowe**

5.2.1. Obecnie w ramach wielu europejskich projektów badań naukowych ⁽¹⁸⁾ ⁽¹⁹⁾ wykazuje się, że krótkie łańcuchy dostaw mają tendencję do nabierania struktur i organizacji, w dążeniu do przekształcenia się z niszy rynkowej w rzeczywiste zwyczaje konsumpcyjne w dziedzinie żywności. Dzięki temu możliwe było połączenie w sieć wielu podmiotów na szczeblu unijnym za pośrednictwem projektów wspieranych w ramach różnych europejskich programów finansowania. Rozwój ten napotyka jednak ograniczenia z uwagi na trudności z dostępem niektórych produktów do najuboższych gospodarstw. Należy kontynuować prace przeprowadzone w ramach wcześniejszych opinii EKES-u na temat dźwigni działania, dzięki którym te produkty żywnościowe staną się dostępne. Kończy się okres programowania dla wielu projektów badawczych na ten temat we Francji (RMT Alimentation ⁽²⁰⁾), Projekt Casdar ACCESSIBLE ⁽²¹⁾ lub terytorialne projekty żywnościowe ⁽²²⁾).

5.2.2. Przykładem dostępnych narzędzi na potrzeby rolnictwa ekologicznego i krótkich łańcuchów dostaw mogą być środki z zakresu badań i innowacji, którymi dysponują europejskie partnerstwo innowacyjne na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa i DG ds. Badań Naukowych i Innowacji w ramach przyszłego programu „Horyzont Europa”. W ramach przyszłej WPR należałoby wykorzystać programy zazieleniania (ECO-scheme) w celu zachęcania do stopniowego przyjmowania przez rolników metod rolnictwa ekologicznego i rozwijania systemów w kierunku krótkich łańcuchów dostaw. To samo dotyczy środków w ramach drugiego filaru, takich jak środki rolno-środowiskowe i klimatyczne oraz dotacje na inwestycje potrzebne do ich realizacji, jak również narzędzia przetwarzania i wprowadzania do obrotu. Dzięki programom LEADER należy zapewnić odpowiednie szkolenia i doradztwo oraz ożywić dynamikę lokalną. Poza tym wsparcie dla inicjatyw terytorialnych może korzystać ze środków przeznaczonych na programy spójności.

5.2.3. Należy opracować odpowiednie przepisy umożliwiające realizację zamówień publicznych w ramach krótkich łańcuchów dostaw, co obecnie jest ograniczone ze względu na reguły konkurencji. Konieczne jest również ustanowienie odpowiednich zasad dla krótkich łańcuchów dostaw. Rozporządzenie (WE) nr 852/2004 w sprawie higieny środków spożywczych ⁽²³⁾ przewiduje elastyczność w stosowaniu metody analizy zagrożeń i krytycznych punktów kontroli dla drobnych producentów, którą należy wykorzystywać we wszystkich krajach UE. To samo odnosi się do przepisów dotyczących etykietowania produktów. Oznaczenie miejsca pochodzenia (np. w restauracjach, zakładach żywienia zbiorowego) w odniesieniu do przetworzonej żywności może odegrać pozytywną rolę: jeżeli pochodzenie produktu spożywczego jest przejrzyste, jest bardziej prawdopodobne, że konsument wybierze produkt lub danie wytworzone w pobliżu, nawet jeśli będzie to nieco droższe. Dostępność 4G (telefonii i internet) na obszarach wiejskich jest ważna dla ułatwienia dostępu i kontaktów z konsumentami dzięki rozwojowi cyfryzacji.

5.2.4. Często podaje się w wątpliwość zdolność rolnictwa ekologicznego i opartych na bliskości łańcuchów dostaw do wyżywienia świata i 10 miliardów ludzi, której to liczby oczekuje się w 2050 r. Prace wielu organizacji badawczych wyrażają jasną opinię w tej sprawie: w skali międzynarodowej rozwój rolnictwa ekologicznego i mobilizacja zasobów w rolnictwie i poza nim są konieczne i możliwe, jeśli uwzględnić imperatywy gospodarcze, środowiskowe i społeczne. Jeżeli chodzi o sytuację w Europie, przeprowadzone niedawno prace Instytutu Zrównoważonego Rozwoju i Stosunków Międzynarodowych (IDDRI) wykazały, że można wyżywić całą ludność europejską do 2050 r. dzięki stopniowej transformacji na rzecz rolnictwa ekologicznego łączącej hodowlę, uprawę i uprawę drzew, z zachowaniem celu zerowej emisji.

5.3. **Droga do rolnictwa ekologicznego**

5.3.1. Wdrożenie projektu rolno-ekologicznego w skali UE musi opierać się na ustrukturyzowanym planie działania, z zastosowaniem wielu dźwigni w ramach różnych składników działalności publicznej i prywatnej obejmującej wiele tematów: szkolenie, rozwój rolniczy, przekierowanie wsparcia, dostosowanie przepisów, terytorializację sieci dystrybucji, selekcję genetyczną, regiony zamorskie i działania międzynarodowe ⁽²⁴⁾. UE musi więc pracować nad możliwościami wsparcia, aby rolnictwo ekologiczne i krótkie łańcuchy mogły wspólnie się rozwijać i skoordynować, by zapewnić ich wspólny zrównoważony charakter. Wspomniana dźwignia działania musi mieć wystarczająco ambitny charakter, aby wiele gospodarstw rolnych mogło zaangażować się w perspektywie długoterminowej w taką transformację. Istotną kwestią jest perspektywa czasowa, ponieważ dzięki niej podmioty będą dysponować czasem na zaangażowanie się, a jednocześnie pozwoli ona angażującym się podmiotom na dokonanie pełnej transformacji systemu, której wdrożenie jest złożonym procesem.

⁽¹⁸⁾ https://ec.europa.eu/eip/agriculture/sites/agri-eip/files/eip-agri_brochure_short_food_supply_chains_2019_en_web.pdf.

⁽¹⁹⁾ <http://www.shortfoodchain.eu/news/>

⁽²⁰⁾ www.rmt-alimentation-locale.org/

⁽²¹⁾ <http://www.civam.org/images/M%C3%A9lanie/AcceCible/PRESENTATION-Accessible.pdf>.

⁽²²⁾ <http://rnpat.fr/les-projets-alimentaires-territoriaux-pat/>

⁽²³⁾ Rozporządzenie (WE) nr 852/2004.

⁽²⁴⁾ Claveirol, C., „La transition agroécologique: défis et enjeux”, *Opinie EKES-u*, 2016.

5.3.2. Kompleksowa polityka żywnościowa, jaką EKES promuje od wielu lat, kierowana przez Europejską Radę ds. Żywności, której działaniom EKES mógłby przewodniczyć, koordynowana na szczeblu zainteresowanych dyrekcji generalnych przez wiceprzewodniczącego Komisji Europejskiej, może stać się punktem odniesienia dla odpowiedniego programu. Propozycja dotycząca wspólnej polityki żywnościowej została przedstawiona na szczeblu UE za pośrednictwem IPES-Food ⁽²⁵⁾.

5.3.3. Źródłem inspiracji dla rozwoju rolnictwa ekologicznego w skali europejskiej mogą być prace FAO. Szczególnie pouczające w tej kwestii są zalecenia „regionalnego sympozjum na rzecz zrównoważonych systemów rolnych i żywnościowych w Europie i Azji Środkowej”. W przewodniku dotyczącym powiązań między małymi rolnikami a rynkami, przyjętym w 2016 r. przez Komitet ds. Światowego Bezpieczeństwa Żywnościowego, zaleca się, by państwa wspierały rynki terytorialne (lokalne, regionalne, krajowe) z myślą o realizacji celów zrównoważonego rozwoju.

Bruksela, dnia 17 lipca 2019 r.

Luca JAHIER
Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego

⁽²⁵⁾ IPES-Food, „Towards a Common Food Policy for the European Union”, Bruksela, IPES Food, 2017.